

TA'LIM SIFATI, MUAMMOLAR VA YECHIMLAR**Qayumov Baxtiyar Ishbayevich**

pedagogika fanlari nomzodi, dots.nt

I.Karimov nomidagi TDTU (Olmaliq filiali),

Uzbekiston Respublikasi

Gapparova Mastona Safaraliyevna

o'qituvchi, Angren universiteti

ANNOTATSIYA

Makolada respublikamiz uzluksiz ta'lim tizimida sifatli ta'lim masalasi ilgari surilgan bulib, unda ta'lim sifati pedagoglarning kasbiy maxorati, ukuv tafakkur faoliyatini professional jixatdan tashkil etishi va ta'lim oluvchilarning uzlashtirilishi anik baxolash mezonlariga amal kilingan xolda olib borilishi, formal baholashdan cheklanish masalasi yoritilgan. Sifatli ta'lim jamiyatimiz tarakkiyotining asosiy omili ekanligi kayd etilgan.

Kalit suzlar: Ta'lim, ta'lim jarayoni, ta'lim mazmuni, ta'lim shakli, dunyokarash, sifat, tashxis, baxo, ekvalent, natija, faoliyat.

АННОТАЦИЯ

В данной статье поднимается проблема качества образования общеобразовательных школах Республики Узбекистан. Автор статьи рассматривает данный вопрос с уровнем профессиональной подготовленности педагогов и педагогическим подходом учебному процессу, умением правильно оценить учащихся, избегать от формальной оценки в педагогической деятельности. Автор утверждает, что качество образования неразрывно связано с развитием общества.

ANNOTATION

Following article based on the problem of quality education in today's continuous education, additionally how to develop job performance of teachers professionally and to evaluate students according to their acquired knowledge. As so, in this article it is demonstrated how to avoid formal evaluation, as quality education is foundation of our development of our society

Keyingi yillarda mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishlariga hamda xalqaro standartlar talablariga mos keladigan oliy ta'lim tizimini yaratish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Joriy yil iyuni oxiri, iyuli boshlarida Toshkentda YUNISEF (BMTning Bolalar jamg'armasi) va ta'lim sohasi vakillari O'zbekistondagi ta'lim sifati masalasini muhokama qildi. YUNISEF o'tkazgan tadqiqotlar natijasiga ko'ra, to'rtinchi sinf o'quvchilari orasida faqat 43 foiz bolalargina o'qigan narsasini tushuna oladi. "Inson kapitalini rivojlantirish: kelajak uchun ta'lim" mavzusida tashkil etilgan muloqot doirasida ta'lim sohasi va YUNISEF vakillari O'zbekiston milliy ta'lim dasturi loyihasini muhokama qildi.

Mazkur muammo nafaqat boshlang'ich ta'lim, balki umumiy o'rta ta'lim va oliy ta'limning dolzarb muammosiga aylanganligi barchamizga ma'lum. Privordida ushbu yilda abuturiyentlar ko'rsatkichlarining salkam 50 foizi o'tish balidan ancha orqadaligi barchamizni tashvishlantirmoqda.

So'ngi yillarda Yangi O'zbekistonda ta'lim soxasini rivojlantirish, Uchinchi Renessansni yaratish, bu jarayonda sohani tubdan isloh kilish bo'yicha yangi tizim shakllandi. Ta'lim soxasida jahon ta'lim standartlariga faol integratsiyalashuvini ta'minlash uchun oliy ta'lim muassasalarining ta'lim sifatini oshirish va innovatsion rivojlantirishga karatilgan ishlar amalga oshirildi. Kadrlar saloxiyatini yuksaltirish masalari kaytadan ko'rib chikilmoqda.

Aynan pedagog kadrlar tomonidan pedagogik jarayonni tashkil etish va uning sifati samaradorligini oshirish uzluksiz ta'lim tizimining bosh masalasiga aylandi.

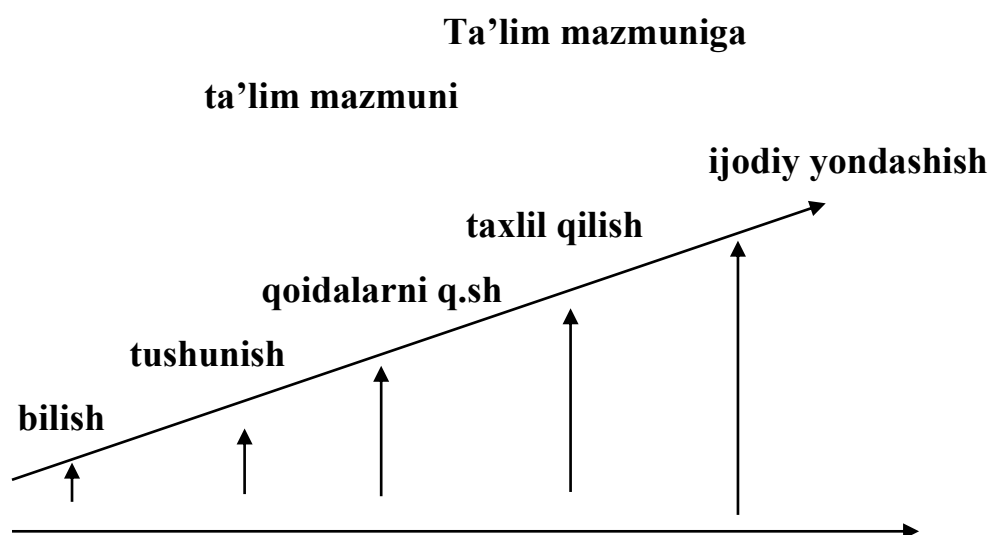
Mazkur maqolada biz talabalik safiga qabul qilingan ko‘plab bo‘lg‘usi kadrlarning umumta‘lim , kasb hunar kollejdari tomonidan berilgan shahodatnomasidagi baholar talaba tomonidan o‘zlashtirgan bilimiga ekvalent emasligi guvohi bo‘layotganligimiz asosida ushbu masalaga pedagogik jihatdan e‘tiborni qaratdik.

...Bilish inson hayotida muhim rol o‘ynaydi. Bilish asosida inson dunyoqarashi shakllanadi. Dunyoqarash o‘z ichiga dunyoni his qilish, dunyoni tushunish jarayonlarida hosil bo‘ladigan iroda, idrok, kayfiyatlarni ham qamrab oladigan tushunchadir. Pedagogik jarayonda o‘quvchilarda dunyoqarash, ijodiy va erkin fikrlay olish qobiliyatini shakllantirish imkoniyatini yaratish o‘ta dolzarb masaladir.

Biz yoshlarning ertangi kunda erkin fikrlovchi barkamol shaxs bo‘lib shakllanishi uchun ularni maktab partasidanoq mustakil ijodiy fikrlashga yo‘naltira borishimiz pedagogik faoliyatimizda bosh strategik masala xisoblanadi.

Ta‘lim oluvchilarning o‘zlashtirish darajasini aniqlashda pedagog ta‘lim mazmunini bilish jarayonlari va bosqichlari algoritmlari asosida yondashish lozim.

Taniqli olim, akademik V.Bespalko o‘quvchilarni ta‘lim mazmunini o‘zlashtirish darajasi quyidagi diogrammada yoritib bergan: ta‘lim mazmuniga

Bizning qarashimizcha, pedagogik jarayonda ko‘plab pedagoglarimiz reproduktiv metodlar asosida i egallangan bilim,ko‘nikma bilan kifoyalangan holda

ta'lim oluvchilarni baholanmoqda. I.Bespalko diogrammasiga e'tiborni qaratsak, talaba yoki o'quvchi bilish, tushunish, qoidalarni aytib berish bilan kifoyalanmoqda va ijobiy baholanmoqda. Vaholanki tahlil qilish, ta'lim mazmuniga ijodiy yondashish mezonlari bosqichiga erishish pedagoglar e'tiboridan chetda qolmoqda.

Natijada o'quvchilarimiz xotira asosida o'zlashtirgan bilimlari tez yodidan ko'tarilganligi guvohi bo'lmoqdamiz. Demak reprodaktiv (nomahsuldor) metodlardan prodaktiv (mahsuldor) metodlarga o'tish ta'lim jarayonida mantiqiy yondashishga yo'naltiriladi va ta'lim oluvchilarda tahlil qilish, umumiydan hususiylikka, ijodiy yondashish ko'nikma, malakalarini shakllantirib boradi.

Demak, ta'lim oluvchilarning o'zlashtirishini baholashda nazorat topshiriqlari bilish jarayoni bosqichlari mezonlarini aniqlashga qaratilgan bo'lishi maqsadga muvofiq.

Ta'lim oluvchilarning bilimini nazorat qilishda pedagog og'zaki nazorat savollari, test va turli topshiriqlarni ishlab chiqishda quyidagi mezonlarga e'tibor qaratishi lozim;

1. O'quv elementlarini xotirada saqlash holatini aniqlovchi nazorat savollar majmuasi;
2. Ta'lim mavzusi bo'yicha qoidalarni bilish, muammolarni yecha olish, topshiriqlarni bajara olish holati, ya'ni reproduktiv darajada o'zlashtirishni aniqlash;
3. O'tilgan mavzu asosida mustaqil ravishda tenglamalar tuza olish, uning yechimlarini ko'rsata olish xususiyatlari, ya'ni prodaktiv o'zlashtirish darajasini aniqlash;

Ma'lumki, umumiy o'rta ta'limda o'quvchilarni bilimini tekshirish asosan reproduktiv darajadan yuqori ko'tarilmayapti. Masalan: rus tili ,ingliz tili bo'yicha "4", "5" baho oluvchi o'quvchilar mustaqil ravishda grammatik jihatdan to'g'ri yozish yoki muloqat qilish o'rta maktablarda erishilmayapti.

Ta'lim mazmunini axborot tarzida o'zlashtirish, fikr kuchi bilan emas, balki xotira asosida bilim o'zlashtirish o'quvchilarimizga xos xususiyatlarga aylanmoqda.

Bunda pedagoglarimiz ta'lim jarayonini reproduktiv metodlar bilan chegaralanishi va produktiv darajaga ko'tara olmasligi asosiy sabablardan biridir.

Ta'lim jarayonini produktiv bosqichga ko'tarishda muammoli ta'lim, modulli ta'lim, klaster, ta'lim texnologiyalar, bahs, munozara, konferensiya darslari mustaqil ijodiy topshiriqlar muhim ahamiyatga ega.

Uzluksiz ta'lim tizimida o'qitishning reproduktiv metodlari bilan cheklanishning salbiy okibatlari nimadan iborat?

Bugungi kunda ta'limda axborot berish asosida tuzilgan o'quv jarayoni ta'lim oluvchi extiyojni odatda ta'minlamaydi. Natijada tez yoddan chikish, qiziqishni yo'qotish, mustaqil, shu jumladan ijodiy faoliyat ko'rsatish uchun yetarli darajada rivojlantirmaslik ro'y beradi va unga qo'shimcha o'z faoliyatiga passiv munosabatni ta'minlaydi. Amaliy hayotimizda o'quvchilarimiz, qolaversa talabalar tomonlaridan o'zlashtirilayotgan bilimlar tez unutilayotganligi sir emas. Albatta, bu xol pedagogik jarayonda pedagog va o'quvchilarning faoliyatiga xamda pedagogik jarayonda tashkil etilgan o'quv tafakkur faoliyatiga bogliq.

Aynan bu xakda A.Eynshteyn yoshi kaytganda kinoya bilan aytgan edi: «O'qitishning zamonaviy usullari «Muqaddas» qiziquvchanlikka halal beradi... Burch xislari va majburlash qarash va izlashdan quvonch topishga ko'maklashadi deb o'ylash katta xato bo'ladi... ». (Gernik F. Albert Eynshteyn. M., 1966).

Mashxur zamonaviy ingliz fizigi A.B. Pippard (Kavendish laboratoriyasi direktori) bu xaqda shunday fikr bildiradi: «...Balo imtixonlar natijalari bo'yicha kim yaxshirok, kim yomonrok deb aytib bo'lmasligida emas... balki imtixonlar o'quvchilarni OO'Yudan tashqarisida qadrlanadigan qobiliyatlarini rivojlantirishga undamasligida... yaxshi to'ti xam ortikcha ko'p baho olishi mumkinligi eng yaxshi talabalar o'zida to'ti qobiliyatlarini rivojlantirishga harakat qilishga olib keladi. Shunday achinarli xulosa – britaniya universitetlarida fizika bo'yicha imtixonlar tahlilining natijasidir...» (Pippart A.B. Obrazovanniy uchenik. M.1979).

Bugungi uzluksiz ta'lim tizimida xam hamon reproduktiv o'qitish bilan cheklanish ommaviy tus olgan bo'lib u ta'lim jarayonini keng qamrab olgan.

Reproduktiv metodlar asosan ta'lim mazmuni xaqida ma'lumot beradi, ammo ta'lim jarayonini amalda o'quvchilarni o'ylash va fikr yuritish pogonalariga ko'tara olmaydi.

Taniqlim olim K.G. Markvardt aytishicha (1981) «bilim» tushunchasining ma'nosi o'quvchi yoki talabalar xotirada saqlanayotgan ma'lumot deb tushuniladi. Bu bilimlarning mavjudligi (yakuniy nazorat yoki imtixonlar paytida) talaba ularni tiklay olishi, ya'ni bu bilimlarga murojoat kilib berilgan savolga xech kanday qo'llanmalar yordamisiz javob berishi orkali pedagog tomonidan baxolanadi.

Agar talaba imtihon paytida bu ma'lumotlarni tiklay olsa (ya'ni qo'llanmalarsiz bayon kilib bera olsa) bu o'zlashtirishning asosiy ko'rsatkichi xisoblanadi. Ular odatda bevosita shu ma'lumotga oid savol berilganda xotiradan yuzaga chiqadi yoki boshqacha qilib aytganda esga tushadi. Xotiradan tiklangan bilimlar shu xolatda uzoq saqlanmaydi. Kerak paytda ular qiyinchilik bilan yodga keladi, ko'pincha umuman esga kelmaydi. Ko'p marta o'tkazilgan sinovlar shuni ko'rsatdiki ko'p vaqt o'tmasdan (bir oydan keyin) talabalar ko'p narsalarni eslay olmaydilar. Bu xaqda talabalarning o'zlari xam afsus bilan tan olmoqdalar. Reproductiv metodlarning salbiy asoratlaridan biri o'quvchi yoki talabalarda mustaqil bilim olish malakalaridan mahrum etib bormoqda. Namuna bo'yicha faoliyat usulini tiklash va kaytarish reproductiv usulning asosiy alomatlaridir. Pedagog og'zaki va yozma nutqdan foydalanadi, o'rganuvchilar esa tayyor namuna bo'yicha topshiriklar bajaradilar. O'qitishda bunday yo'nalishning ommaviy tus olishi afsuski, o'quv tafakkur faoliyatini ijodiy bosqichga ko'tara olmaydi. Bu esa ta'limning samaradorligini oshirmaydi, balki, sxolastik o'qitishning ko'rinishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Aynan, axborotli o'qish o'quvchida buyuk fizik Eynshteyn aytgan "Muqaddas qiziqish"ni uyg'otishga imkon bermaydi.

Mazkur masalalarni hal etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uzluksiz ta'limga joriy etilishi, har bir dars jarayoni ta'lim oluvchilarda birinchi bosqich bilishdan yuqori bosqich -ijodiy bilish darajasiga ko'tarish, o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma, malakani real baholash ijtimoiy zarurat bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Qarshi.Nasaf 2000y.
- 2.Bespalko V.P. Slagayemie v pedagogicheskoy texnologii. M.1987
- 3.Azixodjayeva N. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent Sharq, 2006
4. Isabekova D.Maktabgacha katta yoshdagi bolalarini kasblar bilan tanishtirish. Science and innovation. 2022 yil.